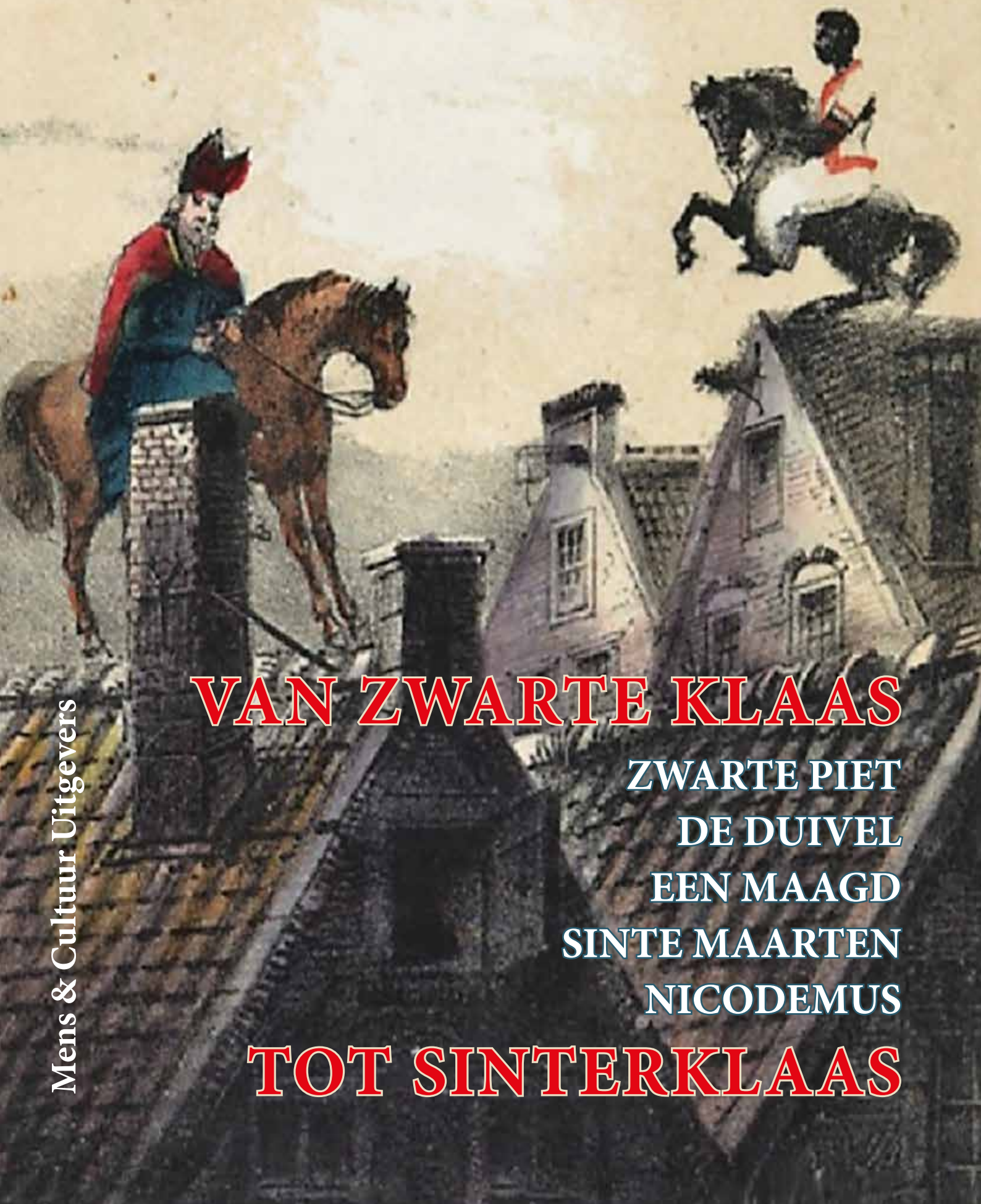

Armand Sermon

Mens & Cultuur Uitgevers

VAN ZWARTE KLAAS

ZWARTE PIET

DE DUIVEL

EEN MAAGD

SINTE MAARTEN

NICODEMUS

TOT SINTERKLAAS

ARMAND SERMON

VAN ZWARTE KLAAS TOT SINTERKLAAS

Wanneer de winterse nachten lang en donker worden, verschijnen in *Europa* (en elders) twee gemaskerde gestalten: een witte KINDERVRIEND met een mijter en zijn BEGELEIDER met een zwart gezicht: in de *Lage Landen* SINTERKLAAS en ZWARTE PIET geheten.

Wat is hun betekenis? Waar komen ze vandaan? Creëerde de Amsterdamse schrijver JAN SCHENKMAN deze figuren in 1850 of bestonden er voordien al KLAZEN, met of zonder zwart gezicht. Sinds wanneer bestaan deze? Zoeken we in de negentiende eeuw, of kijken we naar de Middeleeuwen of zelfs de prehistorie? Is de SINT, hoog op zijn paard gezeten, de reïncarnatie van een mythologische Germaanse God? Hoe werd die GOEDHEILIG MAN de patroon der kinderen? En waarom is de naam ZWARTE PIET een recente betiteling? Hoe heette voordien de man met het ZWART beroete gezicht?

Is dit ZWARTE gezicht een imitatie van de donkere bewoners van de gewezen kolonies? Of is het een spottende uitbeelding van een slaaf, slachtoffer van de gruwel van de slavenschepen en de Amerikaanse katoenvelden? Deze rumoerige en bitsige discussie wordt in dit boek slechts zijdelings aangeraakt want we gaan op zoek naar het ware wezen van de ZWARTE BEGELEIDER van de WITTE BISSCHOP.

SINT-NIKOLAAS met ZWARTE PIET.
Anno 1600. Detail.

In de *Lage Landen* staren we ons heden blind op een figuur met een ZWART GEZICHT in een PAGEPAKJE. Zijn kostuum was ooit anders! Lees over het ontstaan, de prehistorie, de betekenis, de evolutie en de wilde kanten van het KLAASFEEST in deze vernieuwde geschiedenis van 'een kinderfeest'. Dit is een omvangrijke, diepgaande maar boeiende studie. Uit archieven en documenten daagt het beeld van een volksfeest op 5 en 6 december dat overal in Europa gevierd werd (wordt) ook door adolescenten en volwassenen en waarin de seksualiteit en het carnavaleske expliciet aanwezig waren (en zijn).

Cover:

St. Nikolaas op den Schoorsteen.

In: SCHENKMAN JAN (1850).

Nikolaas en zijn knecht, p. 19. (Foto DBNL)

TECHNISCHE GEGEVENS:

- Aantal blz.: 424

- Formaat: 210 x 297 mm

- Vormgeving: Armand Sermon

- Druk: Tipoprint, Lisse

Prijs: 39,00 euro

Bestelling en verspreiding:

Mens & Cultuur Uitgevers

Koning Albertlaan 60, 9000 Gent.

E-mail: info@mens-en-cultuur.com

www.mens-en-cultuur-uitgevers.be

ISBN: 978-90-77135-61-7

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Deze studie start met het verhaal van de Amsterdamse onderwijzer JAN SCHENKMAN. Deze auteur wordt verkeerdelijk door de anti-pieten voorgesteld als de uitvinder van ZWARTE PIET. Omstreeks het midden van de XIXe eeuw was SCHENKMAN een Amsterdams schoolmeester die werkte in een armenwijk: de Jordaan. Hij was ook lid van een humanistische vereniging: Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Deze ijverde voor volksverheffing en onder meer voor de AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ in de Nederlandse koloniën. Als humanist bewerkte hij de figuur van de volkse KLAAS /ZWARTE KLAAS tot een kindvriendelijke ouwe man, SINTERKLAAS, in een gemakkelijk leesbaar en geïllustreerd verhaaltje. De donkerhuidige en vriendelijke medewerker van de SINT heet in het verhaal van SCHENKMAN gewoon KNECHT. Toen, in 1850, was dit een gangbare term voor een arbeidende medewerker. De auteur SCHENKMAN voorstellen als de bedenker van een ZWARTE SLAAF die de SINT begeleidt, is al te belachelijk. Het hele slavenverhaal is trouwens een hersenspinsel dat tegen beter weten in niet alleen verspreid wordt door politieke extremisten maar ook door wetenschappelijke instanties als het P.J. Meertens Instituut.

Afbeelding uit het boek van JAN SCHENKMAN, uitgave 1905.

De SINT met twee ZWARTE BEGELEIDERS. Utrecht 1913.

In een tweede hoofdstuk gaan we op zoek naar de herkomst van het verhaal over SINTERKLAAS. In de Middeleeuwen liepen in de Nederlanden en ook in de rest van Europa groepen scholieren rond die SINT-NICOLAAS op hun manier vereerden. De cultus voor deze heilige nam allerlei vormen aan. Maar niet enkel de jeugd vereerde de heilige. Hij was ook een HUWELIJKSMAKER. Kortom! Wie een lief zocht, brandde een kaars voor de bisschop. De beide kindervrienden hadden nog een andere belangrijke functie. Ze moesten de kinderen disciplineren. Begin december was het geschikte moment voor de ouders om de 'pedagogische rekening' te presenteren aan hun turbulente kroost. De optredens van de ZWARTE BEGELEIDER van de SINT moeten bekeken worden als een

erfenis uit de duisternis der tijden. Onze speurtocht brengt ons naar een pre-christelijke vruchtbaarheidscultus en vooroudercultus. Restanten van heidense rituelen bleven in herinneringen achter als magisch geloof dat door de christelijke kerk gedemoniseerd werd. Zo verschijnt de DUIVEL in het christelijke verhaal. Door zijn verblijf in de HEL is de DUIVEL zwart en zo zal hij blijvend de middeleeuwse geesten en de volkse tradities bevolken. Deze DUIVEL treedt ook op in de rituelen rond de Winterzonnwende. In die tijd van het jaar trekken jeugdige groepen samen met een ZWARTE DUIVEL rond. Tot voor enkele decennia illustreerden dezen de legendes rond SINT-NICOLAAS en andere heiligen met optochten en straattheater, dikwijls met een eisend of bedelend karakter.

We besteden aandacht aan de verschillende tradities met KLAAS en de ZWARTE die niet terug te voeren zijn tot het boekje van SCHENKMAN. Zo bezoeken we onder meer de Waddeneilanden.

In West-Europa vinden we onder diverse namen nog een aantal figuren gelijkend op KLAAS en zijn ZWARTE BEGELEIDER.

In West- en Oost Vlaanderen gingen begin december wel DRIE figuren op stap: SINTERKLAAS, de ZWARTE DUIVEL en NICODEMUS.

De figuren van SINTERKLAAS en zijn ZWARTE HELPER zijn niet de enigen die geschenken uitdelend door ons kalenderjaar zwerven. Een andere GEEFHEILIGE en concurrent van KLAAS was en is SINTE-METTEN of MAARTEN. En in de lente liep nog een andere kindervriend rond: SINTERGREEF. Dit is nu een ietwat vergeten figuur die met Halfvasten nog eens het optreden van SINT-MAARTEN en SINT-NICOLAAS overdoet.

Ook MAURITIUS, een ZWARTE(?) heilige, komt aan bod. Het Afrika Museum (Tervuren) haalde wegens het vermeende racistische karakter van ZWARTE PIET deze ZWARTE(?) heilige, beschermer van de Duitse kolonisatie in Lijfland en bewonderd door A. Hitler, van onder het stof en liet deze soldateske SINT optreden tijdens het sinterklaasfeest van 2019.

DE AUTEUR

ARMAND SERMON (*Halle 1946) studeerde aan de Provinciale Normaalschool te Tienen en haalde een diploma sociaal-agogisch werk aan de Hogeschool West-Vlaanderen waar hij ook sociaal-cultureel werk doceerde. Hij gaf en geeft talrijke voordrachten en begeleidt studiereizen meestal richting Westhoek of Noord-Frankrijk. Geboeid door volkskunde en historie publiceert hij regelmatig in diverse tijdschriften over deze onderwerpen. In 2002 verscheen bij Mens & Cultuur een basiswerk over Het Carnaval met minder gekende facetten van dit feestgebeuren in de Nederlanden. Bij dezelfde uitgever verschenen twee opmerkelijke boekdelen, Caesar tegen de Oude Belgen I en II, met grondige analyses van belangrijke passages uit De Bello Gallico, chef-d'oeuvre van JULIUS CAESAR.

De Heilige NICODEMUS begeleidt SINTERKLAAS in Sint-Niklaas (1930).

De HEILIGE NICOLAAS is in de middeleeuwen vooral door zeelui en handelaars een veelvuldig aangeroepen wonderdoener. Door enkele wonderlijke daden is hij ook de beschermheilige der vissers geworden. Hij is ook de patroon der schippers, en dit heeft er zeker toe bijgedragen dat zijn feest in Amsterdam zo uitermate populair is geworden.

Dat de legendarische exploiten van de HEILIGE de band leggen met allerhande beroepsgroepen, zorgt ervoor dat heel wat gilden en ambachten zich deze als patroon toe-eigenen. Zo krijgt hij het patronaat over allerhande handelaars, zeelui, beenhouwers, bakkers, kuipers en brouwers, laken- en linnenbewerker, zelfs juristen.

Gevelsteen op de Dam.

[Bekijk hier de inhoud van het boek](#)